

MÜHAZİRƏ 4

FƏNN: COĞRAFIYANIN TƏDRİSİ METODİKASI

KAFEDRA : Azərbaycan coğrafiyası və coğrafiyanın tədrisi metodikası kafedrası

MÜƏLLİM: Dos. Nərminə Seyfullayeva

TARİX: 2017 ci il.

MÖVZU: MİLLİ KURİKULUM. COĞRAFIYA KURİKULUMU.

MÜHAZİRƏNİN PLANI

1. Kurikulumun yaranması
2. Kurikulum mahiyyəti
3. Kurikulumun zəruriliyi
4. Coğrafiya kurikulumu
5. Coğrafiya kurikulumunda məzmun xətləri
6. Coğrafiya kurikulumunda məzmun standartları
7. Coğrafiya kurikulumunda təlim nəticələri
8. Milli kurikulumda inteqrasiya

Əsas məqamlar

Kurikulum anlayışı. Kurikulum tarixi inkişafı. Fənn proqramları ilə fənn kurikulumlarının müqayisəsi.

Coğrafiya fənninin məzmun xətləri. Məzmun xətləri üzrə əsas və alt standartlar. Siniflər üzrə təlim nəticələri. Milli kurikulumda inteqrasiya.

“Kurikulum” latın sözü olub, lügəvi mənası “kurs”, “elm” deməkdir. Bu söz ingiliscə-rusca lügətlərdə “təlim kursu”, “tədris planı”, “proqram” kimi izah olunur. Bəzi alimlərin qeyd etdikləri kimi, 1876-cı ildən etibarən ondan bir termin kimi istifadə olunmağa başlanmışdır. İlk fənn kurikulumları 1918-ci ildə ABŞ-da meydana gəlmişdir. Azərbaycanda bu termindən keçən əsrin 90-cı illərinin axırlarından başlayaraq istifadə olunur.

Kurikulum islahatını zəruri edən bir sıra səbəblər vardır. Bunlar aşağıdakılardır:

- 1.Cəmiyyətdə yeni ictimai münasibətlərin yaranması**
- 2.Dünya təhsil sisteminə inteqrasiya** İnformasiya əsrinin tələbləri
- 3.Təhsilin məqsəd və vəzifələrinə yeni baxış və yanaşmaların formalaşması**
- 4.Mövcud ümumi təhsil proqramlarının müasir tələblərə cavab verməməsi**
- 5.Planlı iqtisadiyyatdan bazar iqtisadiyyatına keçid**

Mərhum prezident *Heydər Əliyev* 15 iyun 1999-cu il tarixli, 168 nömrəli sərəncamı ilə “Azərbaycan Respublikasının təhsil sahəsində islahat proqramı” ны тядсдуз етмуудур. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2006-cı il tarixli, 233 nömrəli qərarı ilə “Azərbaycan Respublikasında ümumi təhsilin konsepsiyası (Milli Kurikulumu)” sənədu qəbul edildi.

Müasir anlamda Kurikulum təhsilin məzmunu, təşkili və qiymətləndirilməsi ilə bağlı bütün məsələləri özündə əks etdirən konseptual sənəddir.

Kurikulum islahatının həyata keçirilməsi bir neçə mərhələdə aparılmışdır:

I mərhələ

1999-2003 - "öyrədici-innovativ"

II mərhələ

2004-2007 - hazırlıq

III mərhələ

2008-2013 - tətbiqetmə

Təhsil kurikulumları müasir dövrün təhsil ehtiyaclarından doğan bir zərurət kimi yarandı və orijinal prinsiplər əsasında formalaşdırıldı. Ənənəvi tədris proqramlarından fərqli olaraq yeni təhsil proqramlarında (kurikulumlarda) qiymətləndirmə standartları və mexanizmləri təqdim olundu. Ənənəvi tədris proqramlarından fərqli olaraq fənyönümlülük kurikulumda- şəxsiyyətyönümlülük, şagirdyönümlülük, nəticəyönümlülük, tələbyönümlülük və integrativliyin mühüm cəhət kimi götürüldü.

Bəzən təhsil kurikulumlarının bir və ya bir neçə şəxs tərəfindən hazırlanmasının mümkünlüyü barədə mülahizələr söylənilir. Bu, əvvəlki təhsil proqramları üçün xas olan xüsusiyyətlərdir.

Təhsil kurikulumlarının hazırlanması ağır bir prosesdir. Ona cəmiyyətin bütün zümrələrindən olan insanlar (mütəxəssislər, müəllimlər, valideynlər, şagirdlər və b.) cəlb edirlər. Dünyada kurikulumların yaradılması işi ilə xüsusi qurumlar məşğul olur.

Kurikulumun tətbiq edilməsində əsas məqsəd XXI əsrdə yaşayan nəsilin hansı bilik və bacarıqlara malik olmasını müəyyənləşdirməkdir. Bunlar əsas kompetensiyalar adlanır. (Avropa Şurası, 2006)

Kurikuluma görə təhsilə yanaşmalar

Fənnin məzmunu cəmiyyətin ehtiyac və tələbatlarına uyğun ətraf aləmdən alınmış həyati bilik və bacarıqlar əsasında qurulur.

Təlimin strategiyası dərstdə istifadə olunacaq forma, metod və vasitələrin məcmusudur.

Şagird təlim prosesinin subyekti, fəal iştirakçısı olub, qarşılıqlı fəaliyyətin köməyi ilə inkişaf edir.

Qiymətləndirmə – təlim prosesində biliklərin yox, inkişafın göstəricisidir.

Kurikulumun bir çox növləri vardır:

Rəsmi Kurikulum- rəsmi məktəb sistemində biliklərin tədrisi ilə əlaqədar olan xüsusi bir kurikulum növüdür

Qeyri-rəsmi kurikulum- rəsmi məktəb kurikulumunun tərkib hissəsi olmayan biliklərin tədrisi, yəni, şahmat klubları, dram klubları, astronomiya klubları və s. ilə bağlı olan kurikulumdur.

İntegrasiya olunmuş kurikulum -fənn sahələri üzrə təlimin asanlaşdırılmasına xidmət edir. Bu, əksər hallarda əsas təlim məqsədləri ətrafında cəmləşir və ayrı-ayrı fənlərlə bağlı bilikləri əhatə edir

Tədris edilən kurikulum. bilik və bacarıqların şagirdlərə çatdırılması prosesini əhatə edir.

Tövsiyə olunan kurikulum -fərdi tədqiqatçılar, peşə assosiasiyaları, islahat komissiyaları, işçi qrupları və s. tərəfindən tövsiyə edilir. Buraya dövlətin strategiya hazırlayan işçi qruplarının tövsiyələri aid olunur.

TƏHSİL KURİKULUMLARI

Xarakterinə görə 2 yerə ayrılır:

Fənyönümlü- Məzmun etibarı ilə elm sahəsini, onun mükəmməl anlayışlar sistemini əhatə etməklə bilavasitə bu anlayışların mənimsənilməsinə istiqamətlənir. Ayrı-ayrı fənlərin bütövlükdə xüsusiyyətlərini əhatə edən kurikulumlar isə fənn kurikulumları kimi tanınır və dəyərləndirilir.

Təlim materiallarını sadəcə mənimsətmək yox, fənlər vasitəsilə milli və ümumbəşəri dəyərlərə malik şəxsiyyətin inkişaf etdirilməsidir

MÜASİR KURİKULUMUN ƏNƏNƏVİ TƏHSİL PROQRAMI İLƏ MÜQAYISƏSİ

ƏNƏNƏVİ TƏHSİL

- 1.Ənənəvi təhsil proqramı bilikyönümlüdür**
- 2.Ənənəvi təhsil proqramı müəllimyönümlüdür**
- 3. Ənənəvi təhsil proqramı fənyönümlüdür**
- 4.Ənənəvi təhsil proqramında fəndaxili və fənlərarası əlaqə məqsədyönlü və sistemli xarakter daşımır.**
- 5. Ənənəvi təhsil proqramı təklifyönümlüdür.**

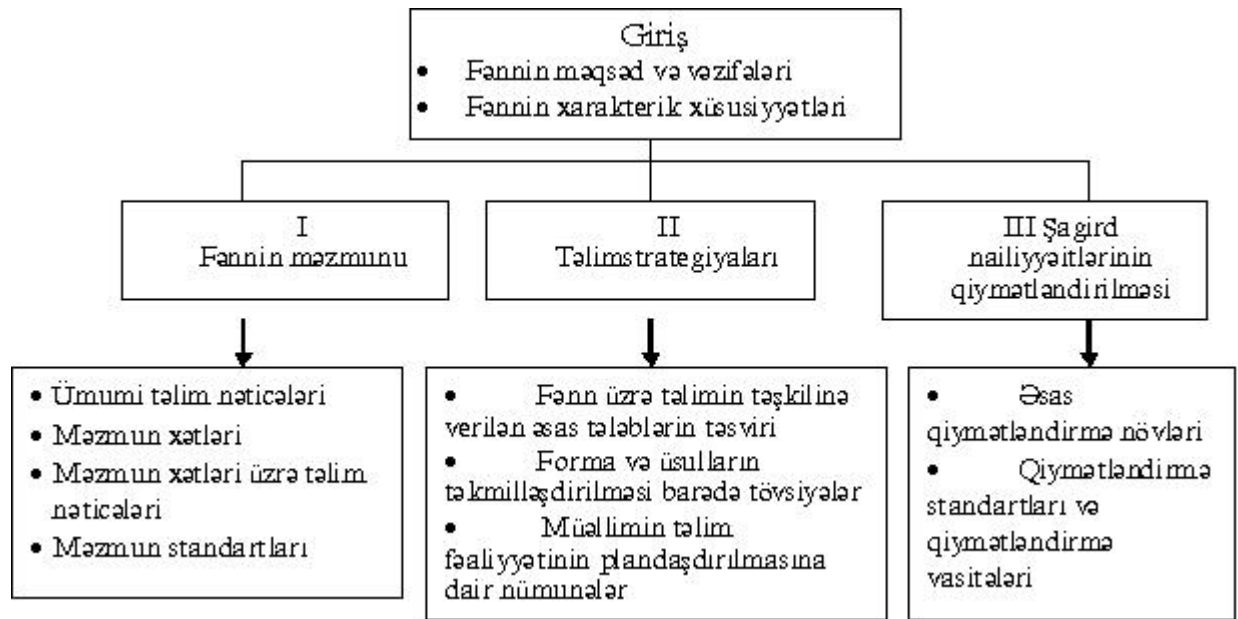
MÜASİR KURİKULUM

- 1.Müasir kurikulum isə şəxsiyyətyönümlüdür.**
- 2.Müasir kurikulum isə şagirdyönümlüdür.**
- 3.Müasir kurikulum isə nəticəyönümlüdür.**
- 4.Müasir kurikulumunda isə integrativlik əsas prinsip kimi qəbul olunub.**
- 5.Müasir kurikulum isə tələbyönümlüdür**

FƏNN KURİKULUMU NƏYƏ ƏSASLANIR?

Milli kurikulumda nəzərdə tutulan təhsil səviyyələri (yəni ibtidai, ümumi və orta) və fənlər üzrə ümumi təlim nəticələri əsasında tərtib olunan -----SINIFLƏR ÜZRƏ ÜMUMİ TƏLİM NƏTİCƏLƏRİNƏ ƏSASLANIR.

Fənn kurikulumunun strukturu

Təlimin məzmunu

Məzmun xətti

Məzmun standartı – iki növü vardır. Əsas və alt

Coğrafiya fənni üzrə 6 əsas standart vardır. Əsas standartlar dəyişməzdir.

Onun iki funksiyası var:

1. Fənlər üzrə müəyyən olunan təlim nəticələrini məzmun xətləri üzrə ümumi şəkildə ifadə edir.
2. Sınıf və fənlər üzrə summativ qiymətləndirmənin aparılmasını təmin edir

Əsas standartlar alt standartlardan təşkil olunmuşdur.

Alt standartların funksiyaları

Təlim məqsədlərinin dəqiq müəyyən olunması üçün etibarlı zəmin yaradır

Təlim strategiyalarının düzgün seçilməsində mühüm rol oynayır

Təlimdə integrativliyi təmin edir

Təlimin məzmununun davamlı inkişafını təmin edir

Coğrafi məkan - əsas standartı

1.1. Coğrafi kəşflər nəticəsində cəmiyyətdə və xəritədə baş verən dəyişikliklərə aid bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir. (1 alt standartdan ibarətdir)

1.2. Yerin Günəş sistemində mövqeyi və hərəkətlərinə dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir. (2 alt standartdan ibarətdir)

1.3. Kartoqrafik təsvirlər üzərində bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir. (2 alt standartdan ibarətdir)

Təbiət - əsas standartı

2.1. Coğrafi təbəqədə baş verən hadisə və proseslərin ekocoğrafi nəticələrini mənimsədiyini nümayiş etdirir.

(8 alt standartdan ibarətdir)

Cəmiyyət- əsas standartlar

3.1. *Dünya əhalisinin müxtəlifliyinin səbəblərinə dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir. (2 ait standartdan ibarətdir)*

3.2. *Cəmiyyətlə iqtisadiyyatın qarşılıqlı əlaqəsinə aid bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.(5 alt standartdan ibarətdir)*

Təlim strategiyası Təhsil prosesində istifadə olunan forma, metod, üsul və vasitələrin məcmusudur

Müasir fənn kurikulumları ənənəvi proqramlardan fərqli olaraq aşağıdakı prinsiplərə əsaslanır:

- **tələbyönümlük**- yəni kurikulumun məzmun və təlim strategiyalarının dövrün, cəmiyyətin tələblərinə uyğun qurulması); Tələbyönümlülük prinsipi təhsildəki bütün fəaliyyətlərin tələbatlar əsasında qurulmasını zəruri şərt kimi qarşıya qoyur. Bu zaman cəmiyyətin, o cümlədən marağı olan insanların ehtiyac və tələbatlarının öyrənilməsi ön plana çəkilir.

-**nəticəyönümlülük**- yəni təlim nəticələrinin (standartların) əvvəlcədən müəyyənləşdirilməsidir. Kurikulumların hazırlanmasında ümumi prinsiplərdən biri kimi nəticəyönümlülük qeyd edilmişdir. Habelə Milli Kurikulumun "nəticəyönümlü fənn kurikulumlarının hazırlanıb tətbiq edilməsi" funksiyasını daşdığı qeyd olunmuşdur.

Kurikulumun TƏLƏBİ

Ümumi təhsil müəssisələrində siniflər şagirdlərin sayı 20 nəfər olmaqla müəyyən edilir. Zəruri hallarda ümumi təhsil müəssisələrində mövcud qanunvericiliyin tələbləri gözlənilməklə, siniflər şagirdlərin sayı 20 nəfərdən az olmaqla müəyyən edilə bilər.

Şəxsiyyətyönümlük

Şəxsiyyətyönümlü kurikulumlar bilavasitə həyati bacarıq və vərdislərə üstünlük verilməsi ilə fərqlənir. Kurikuluma görə, insanın gələcək həyat fəaliyyətində lazım olan praktik bacarıq və vərdislər əhatə edilir, onun əqli fəaliyyətlə bağlı qabiliyyətlərinin formalaşması ön plana çəkilir.

Kurikulumun sənədində əsas istiqamət siniflər üzrə təlim nəticələridir. Təlim nəticələri əsas standartlar əsasında tərtib edilir.

Təlim nəticələri- mənimsənilməsi nəzərdə tutulan və əvvəlcədən müəyyənləşdirilmiş təlim nailiyyətlərinin konkret bir nəticəsidir.

VI sinfin sonunda şagird:

-coğrafi kəşflər nəticəsində xəritədə və cəmiyyətdə baş verən dəyişiklikləri izah edir;

-məhəldə cəhətlərin təyin edilməsində alət və cihazlardan istifadə edir və ərazinin planını tərtib edir;

-kainatda Yerin mövqeyini, hərəkətinin coğrafi nəticələrini təsvir edir;

-coğrafi təbəqədə baş verən hadisələri və onların cəmiyyətdə yaratdığı problemləri təsvir edir;

- dünyanın siyasi xəritəsində respublikamızın mövqeyini təyin edir, müxtəlif xalqlar haqqında məlumat toplayır;
- insanların təsərrüfat fəaliyyətlərinin ətraf mühitə təsirinin tarixən dəyişməsinə şərh edir.

VII sinfin sonunda şagird:

- dünyada baş verən yeni kəşflərə dair məlumatlar toplayır, onun coğrafiya elminin inkişafındakı rolunu təhlil edir;
- kartoqrafik təsvirlər üzərində müxtəlif hesablama işləri aparır, məlumatlar toplayır, onları praktik tətbiq edir;
- səma cismlərinin qarşılıqlı təsirini və coğrafi nəticələrini əlaqələndirir;
- coğrafi təbəqədə baş verən hadisə və prosesləri əlaqələndirir;
- dünya əhalisinin paylanmasını və ölkələri müxtəlifliyinə görə qruplaşdırır;
- dünya təsərrüfatının müasir modelini ölkələr üzrə fərqləndirir.

VIII sinfin sonunda şagird:

- coğrafiya elminin inkişafının müasir istiqamətlərini təhlil edir;
- kartoqrafik təsvirləri müqayisə edərək müəyyən ərazilərin təsvirini verir;
- Yerin sutkalıq və illik hərəkəti ilə Yerdə həyatın mövcudluğunu əlaqələndirir;
- coğrafi təbəqənin tərkib hissələrinin qarşılıqlı əlaqəsini müəyyənləşdirir;
- əhalinin təbii artımını, miqrasiyaların səbəblərini izah edir;
- təsərrüfatın inkişafında təbii ehtiyatların rolunu qiymətləndirir, ekoloji problemlərin insan həyatına təsirini izah edir.

IX sinfin sonunda şagird:

- yeni coğrafi kəşf və tədqiqatları cəmiyyətin inkişafı ilə əlaqələndirir;
- kartoqrafik təsvirlərin cəmiyyətin inkişafında əhəmiyyətini izah edir;
- il ərzində Günəşin düşmə bucağının dəyişməsinə hesablayır;
- coğrafi təbəqədə baş verən hadisə və proseslərin ölkələrin iqtisadi həyatına təsirini izah edir;
- əhalinin dinamikasını ölkələrin iqtisadi inkişaf səviyyəsi ilə əlaqələndirir;
- təsərrüfat sahələrinin yaratdığı ekoloji dəyişkənliyi müəyyən edir.

X sinfin sonunda şagird:

- təbiət və cəmiyyətin öyrənilməsində təbiət elmlərinin rolunu müəyyənləşdirir;
- Yerin hərəkətinin təbiətə təsirini riyazi üsullarla əsaslandırır;
- kartoqrafik proyeksiyalar zamanı yaranan təhriflərin səbəblərini əsaslandırır;
- xəritə üzərində hesablamalardan istifadə edərək bildiyini nümayiş etdirir;
- coğrafi təbəqənin inkişaf mərhələlərini izah edir;
- müasir dövrdə dünya əhalisini müxtəlif xüsusiyyətlərinə görə təhlil edir, siyasi və iqtisadi inteqrasiyaların dünyanın idarə edilməsindəki rolunu əsaslandırır;
- dünya ölkələrini müxtəlif xüsusiyyətlərinə görə qruplaşdırır.

XI sinfin sonunda şagird:

- coğrafi tədqiqatların nəticələrinin tətbiqinin iqtisadi əhəmiyyətini izah edir;
- xəritələrdən istifadə edərək təbiət və təsərrüfatın yerləşmə qanunauyğunluqlarını təhlil edir;

- Yer kürəsində işıq və istiliyin paylanması insanın təsərrüfat fəaliyyətinə təsirini əlaqələndirir;
- coğrafi təbəqənin cəmiyyətin sosial-iqtisadi inkişafına təsirini qiymətləndirir;
- ölkələrin həyat səviyyəsini əhalinin həyat səviyyəsi ilə əlaqələndirir;
- təbiət və insanın qarşılıqlı əlaqəsindən yaranan problemləri izah edir və proqnozlar verir.

İSTİFADƏ OLUNAN ƏDƏBİYYAT

- 1. Coğrafiyanın tədrisi metodikası. Ali məktəb üçün dərslik. Seyfullayeva N. Bakı. 2011.**
- 2. Coğrafiyanın tədrisi metodikası. Ali məktəb üçün dərslik. O. Alxasov. Bakı. 2013.**
- 3. www.kurikulum.az. Azərbaycan respublikasının ümumtəhsil məktəbləri üçün
Coğrafiya fənni üzrə təhsil proqramı (kurikulumu)(vı-xı siniflər)**